

ТЕМА 3. Авторське право та суміжні права.

(4 год)

ПЛАН

1. Поняття авторського права. Джерела авторського права.
2. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Строки дії авторського права.
3. Майнові та особисті немайнові права авторів. Порушення авторського права.
4. Суміжні права.
5. Авторські договори та їх види.

1. Інституту авторського права і суміжних прав у системі права інтелектуальної власності є, за своєю суттю, мобільним утворенням, оскільки, наприклад, перелік об'єктів авторського права, закріплений у відповідному законі, постійно оновлюється і на сучасному етапі не є вичерпним.

Авторське право в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів науки, літератури, мистецтва.

Серед джерел авторського права передусім варто назвати Закон України "Про авторське право і суміжні права", Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав" від 18 січня 2003 р. № 72. та "Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права.

Особливу групу джерел сучасного авторського права становлять міжнародні договори: підписана 14 липня 1967 р. в Стокгольмі Конвенція, що створює Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ); Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.); Всесвітня (Женевська) конвенція про авторські права від вересня 1952 р.; Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971 р.); Брюссельська конвенція про

розповсюдження несучих програм сигналів, що передаються через супутники та інші.

Система авторського права і суміжних прав є досить розгалуженою, оскільки постійно вдосконалюється і розвивається.

Історія правової охорони авторських прав сягає античних часів. Вже 2300 років тому в Афінійській республіці існували право на захист цілісності твору і заборона вносити до нього зміни.

У Стародавньому Римі юристи засуджували плагіат, надавалась можливість приймати рішення щодо оприлюднення твору.

2. Об'єктом авторського права є твір науки, літератури і мистецтва, виражений у будь-якій об'єктивній формі. Твір - це результат творчої праці автора, комплекс ідей, образів, поглядів тощо.

Стаття 433 ЦК визначає такі об'єкти авторського права:

1) літературні та художні твори, зокрема:

романи, поеми, статті та інші письмові твори;

лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори;

- музичні твори (з текстом або без тексту);

- аудіовізуальні твори;

- твори живопису, архітектури, скульптури та графіки;

- фотографічні твори;

- твори ужиткового мистецтва;

- ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;

- переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів;

- збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

2) комп'ютерні програми;

3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

4) інші твори.

Твори є об'єктами авторського права без виконання будь-яких формальностей щодо них та незалежно від їх завершеності, призначення, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження.

Авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції.

Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

Охороняються компіляції даних (бази даних) або іншого матеріалу, але ця охорона не поширюється на дані або матеріал та не зачіпає авторське право на дані або матеріал, що є складовими компіляції.

Законом України «Про авторське право і суміжні права» об'єкти авторського права класифікуються:

1. за формою вираження:

- усні твори (промови, лекції, доповіді, проповіді, виступи тощо), письмові (літературні, наукові тощо), музичні твори, переклади, сценарії, твори образотворчого мистецтва тощо;

2. за правовою природою:

- літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);

- виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- комп'ютерні програми;
- бази даних;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; аудіовізуальні твори;

- твори образотворчого мистецтва;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

- твори ужиткового мистецтва, в тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;
- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- похідні твори;
- збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- інші твори.

Проте об'єктом авторського права може бути не будь-який твір, а лише той, який має певні, встановлені Законом, ознаки:

- а) творчий характер;
- б) вираження в об'єктивній формі.

Об'єктом авторського права може бути лише твір, який є результатом творчої праці автора. Не вважається об'єктом авторського права суто технічна робота (наприклад, передрук на друкарській машинці чужого твору або навіть його літературна обробка — редагування, коректура тощо).

Певна категорія творів не визнається об'єктами авторського права. Це передусім офіційні документи (закони, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади. Однак слід мати на увазі, що автори проектів зазначених офіційних документів мають право авторства.

Не визнаються об'єктами авторського права офіційні символи і знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки тощо); повідомлення про новини дня або повідомлення про поточні події, що мають характер звичайної прес-конференції.

Не визнаються об'єктами авторського права витвори народної творчості, а також результати, одержані з допомогою технічних засобів, призначених для виробництва певного роду - без здійснення творчої діяльності, безпосередньо спрямованої на створення індивідуального твору.

Авторське право не поширюється на ідеї, методи, процеси, системи, способи, концепції, принципи, відкриття або просто факти.

Суб'єкти авторського права – це особи, які володіють авторськими правами на твір.

Суб'єктів авторського права можна умовно поділити на два види.

- первинні суб'єкти авторського права - автори та співавтори. Автор твору – це фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір. Автором може бути будь-яка фізична особа незалежно від віку, ступеня дієздатності, громадянства чи інших правових ознак.

У ст. 435 Цивільного кодексу України зазначено, що, за відсутності доказів іншого, автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (так звана, презумпція авторства).

Співавтори - особи, спільною творчою працею яких створено твір (ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Для співавторства необхідні певні умови:

- по-перше, твір має бути створений творчою працею двох і більше осіб;
- по-друге, твір має бути самостійним об'єктом авторського права (тобто, твором, який охороняється авторським правом);
- по-третє, має бути укладено угоду про співпрацю над твором.

Таким чином, співавторство – це правовий наслідок створення літературного, художнього чи іншого твору узгодженою творчою співпрацею двох або більше фізичних осіб.

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно.

Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення (ст. 436 Цивільного кодексу України).

Відносини між співавторами можуть бути визначені договором. В договорі має бути передбачено порядок використання твору, розподілу винагороди між співавторами та інші умови співпраці. Якщо договір між співавторами не укладений, слід керуватися приписами закону. Так, право опублікування та іншого використання твору належить всім співавторам. Авторський гонорар за використання твору належить всім співавторам у рівних частинах.

Деякі твори майже завжди створюються у співавторстві. Зокрема, співавторством визнається авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю (респондент), та особа, яка його взяла (інтерв'юер). Опублікування запису інтерв'ю допускається лише за згодою особи, яка дала інтерв'ю (ч. 3 ст. 13 Закону України «Про авторське право та суміжні права»).

У співавторстві може створюватись також аудіовізуальний твір. Авторами (співавторами) аудіовізуального твору є: а) режисер-постановник; б) автор сценарію і (або) текстів, діалогів; в) автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; г) художник-постановник; д) оператор-постановник.

Окрім авторів (співавторів), суб'єктами авторського права можуть бути також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону. Такі особи називаються похідними суб'єктами авторського права. До похідних суб'єктів, зокрема, належать спадкоємці,

правонаступники, замовники твору, роботодавці авторів та ін. Замовник володіє авторськими правами на твори створені за замовленням на підставі цивільно-правового договору. Особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий твір належать автору. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовникові. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Роботодавець автора володіє авторськими правами лише щодо службових творів – творів, створених автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем. Авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору. Виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

За створення та використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір і порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем (ст. 1, 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Особа, яка має авторське право (автор твору чи будь-яка інша особа, якій на законних підставах передано авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів: - латинська літера «с», обведена колом – ©; - ім'я особи, яка має авторське право; - рік першої публікації твору. Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору.

Допоміжним суб'єктом у сфері авторського права є Державна служба інтелектуальної власності, яка здійснює державну реєстрацію творів, проводить реєстрацію договорів про передачу прав на твори, ліцензійних

договорів, видає свідоцтва на зареєстровані твори тощо. Зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах за своїм бажанням може як первинний, так і похідний суб'єкт авторського права. Це можна здійснити у будь-який час протягом строку охорони авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір.

Відомості про реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, публікуються в каталозі усіх державних реєстрацій авторського права Державної служби інтелектуальної власності України «Каталог державної реєстрації» та в офіційному бюлетені – «Авторське право і суміжні права».

Відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права», авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення та починає діяти від дня створення твору.

Майнові права автора мають визначений законом строк дії. За загальним правилом, яке визначене у ст. 447 Цивільного кодексу України, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через 70 років, що відліковуються (обчислюються) з 1 січня, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом.

Такі випадки (винятки) визначаються ч. 3-8 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права»: 1) авторське право на твори посмертно реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їхньої реабілітації; 2) для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно або під псевдонімом, розкривається не пізніше, ніж через 70 років після оприлюднення твору, застосовується загальне правило щодо строків дії авторського права; 3) у разі, коли весь твір публікується (оприлюднюється) не одночасно, а послідовно у часі томами,

частинами, випусками, серіями тощо, строк дії авторського права визначається окремо для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору; 4) авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування; 5) будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права щодо неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом рівноцінним захисту майнових прав автора. Однак строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений. Строк чинності авторського права обчислюється із 1 січня року, наступного за роком смерті чи роком, в якому відбулася відповідна подія.

Після закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, він стає суспільним надбанням, тобто може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Що стосується строків чинності особистих немайнових прав інтелектуальної власності на літературний, художній чи інший твір, то на них поширюються положення ч. 1 ст. 425 Цивільного кодексу України, згідно з якою особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково.

3. Особисті немайнові права автора — це право на:

- а) авторство;
- б) авторське ім'я;
- в) недоторканність твору.

Право авторства полягає в тому, що тільки справжній творець вправі називати себе автором твору, а всі інші особи, що використовують твір, зобов'язані зазначати його ім'я (ст. 14 Закону). Право авторства закріплює факт створення певного твору конкретною особою.

Право автора на ім'я дає можливість випустити свій твір під власним іменем, умовним (псевдонімом) або взагалі без зазначення імені (анонімно) (ст. 14 Закону). У більшості випадків автор публікує свої твори під власним іменем, тобто вказує своє прізвище та ініціали.

Право на недоторканність твору визначається в Законі як право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. Це означає, що при виданні, публічному виконанні або будь-якому іншому використанні твору забороняється без дозволу автора та його правонаступників вносити будь-які зміни, перекручення, спотворення як до самого твору, так і його назви, позначення імені автора. Не допускається також без дозволу автора супроводжувати твір при його виданні ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями і будь-якими іншими поясненнями, доповнювати або скорочувати твір. За типовими видавничими договорами малюнок і навіть колір обкладинки можна робити лише зі згоди автора.

Крім цього, п. 4 ст. 14 Закону надає автору право протидіяти будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. При цьому спадкоємці також наділяються цим правом. Відповідно до ст. 26 Закону особи, які використовують твори, що стали суспільним надбанням, зобов'язані дотримуватись вимог, викладених у п. 4 ст. 14 Закону про недоторканність твору.

Контроль за дотриманням вимог Закону щодо недоторканності твору здійснює Державне агентство України з авторських і суміжних прав – українська державна організація колективного управління, що спеціалізується на зборі і виплаті авторської винагороди (роялті). Основною задачею організації є управління на колективній основі і захист майнових авторських прав вітчизняних і зарубіжних авторів на території України.

Передусім автору чи іншій особі, що має авторське право, належить виключне право на використання твору в будь-якій формі і будь-який спосіб (п. 1 ст. 15 Закону). Закон містить визначення поняття "виключне право" - право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу (ліцензії, за винятком випадків, передбачених Законом). Отже, крім суб'єкта авторського права ніхто і в будь-який спосіб використати твір не має права. Проте Закон

передбачає ряд винятків із цього загального правила, про які буде сказано нижче.

Закон надає автору чи іншій особі, що має авторське право, виключне право дозволяти або забороняти:

1. Відтворення творів.
2. Публічне виконання і публічне сповіщення творів.
3. Будь-яке повторне публічне сповіщення в ефір чи по проводах вже переданих в ефір творів за умови, що воно здійснюється іншою організацією. Мається на увазі, що жодна організація мовлення не може здійснювати публічне сповіщення в ефір чи по проводах твору без дозволу його автора.
4. Переклад творів
5. Переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів.
6. Розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в найом чи у прокат та іншої передачі до першого продажу примірників твору.

Перелік порушень авторського та суміжних прав, що є підставою для судового захисту визначено у ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права». До таких порушень належать: а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права та майнові права суб'єктів авторського права, з урахуванням передбачених статтями 21-25, 42 і 43 цього Закону обмежень майнових прав; б) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав - опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних); в) плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору; г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм та баз даних); д) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права; е) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою

розповсюдження і застосування засобів для такого обходу; є) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління; ж) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу суб'єктів авторського права вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Захист особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

До цивільних способів захисту авторського та суміжних прав належить захист права судом. Так, згідно із ст. 432 Цивільного кодексу України, кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 цього кодексу. Способами захисту суб'єктивних авторських чи суміжних прав можуть бути: визнання авторського права чи суміжних прав судом, припинення дії, яка його порушує, відшкодування збитків (реальних збитків та упущеної вигоди), відшкодування моральної (немайнової) шкоди та ін.

Перелік способів захисту деталізується у ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», відповідно до якої, суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав мають право: а) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право чи створюють загрозу їхньому порушенню; б) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право чи створюють загрозу їхньому порушенню; в) подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди; г) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій; д) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну

територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України; е) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; є) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права та судові рішення щодо цих порушень; ж) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їхнього розповсюдження; з) вимагати прийняття інших, передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав.

Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню авторського права чи суміжних прав та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням авторського права чи суміжних прав; 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням авторського права чи суміжних прав та знищення таких товарів; 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням авторського права чи суміжних прав або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта авторського права чи суміжних прав; 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення авторського права чи суміжних прав та зміст судового рішення щодо такого порушення.

4. У чинному законодавстві України про інтелектуальну власність з'явилося нове поняття - суміжні права. Зокрема, Закон України «Про авторське право і суміжні права» містить розділ III, який так і називається «Суміжні права». Слід зазначити, що до прийняття цього Закону цивільне законодавство України не передбачало правової охорони суміжних прав.

Суміжні права безпосередньо пов'язані з авторськими правами, саме тому вони називаються суміжними і охороняються одним Законом. Особливістю суміжних прав є те, що вони ґрунтуються на використанні, як правило, чужих авторських прав. Суміжні права випливають із творчої діяльності з реалізації, інтерпретації, використання уже обнародованих творів літератури і мистецтва. Наприклад, поет написав слова пісні, композитор написав музику до цієї пісні. Але пісня може бути донесена до слухачів (споживачів) тільки певним виконавцем — співаком. Творчість співака є суміжною творчою діяльністю з реалізації самої пісні. Це не просто використання чужого твору, а саме його реалізація, може бути інтерпретація, подання тощо. Із цієї творчої діяльності випливає право співака на власне виконання пісні, яке одержало назву суміжного права.

Суміжні права останнім часом набули прискореного розвитку. Сучасні технічні засоби надають певним чином фіксувати виконання будь-якого виконавця (артиста, диригента, клоуна тощо) і в такий спосіб вилучати доходи з чужої майстерності, таланту. Щоб цьому запобігти і запроваджено охорону суміжних прав.

Під суміжними правами Закон розуміє права виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм і організацій мовлення. Отже, цим поняттям охоплюється чотири групи прав:

- а) права виконавців;
- б) права виробників фонограм;
- в) права виробників відеограм;
- г) права організацій мовлення.

Об'єктами суміжних прав є: а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших

творів; б) фонограми; в) відеограми; г) програми (передачі) організацій мовлення.

Право інтелектуальної власності на виконання виникає з моменту першого його здійснення; на фонограму чи відеограму – з моменту її вироблення; на передачу (програму) організації мовлення – з моменту її першого здійснення.

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення вважається особа, ім'я (найменування) якої зазначено відповідно у фонограмі, відеограмі, їхніх примірниках чи на упаковці, а також під час передачі організації мовлення. Суб'єктами суміжних прав є також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону (похідні суб'єкти).

Для виникнення і здійснення суміжних прав не вимагається виконання будь-яких формальностей. Виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми для сповіщення про свої суміжні права на фонограмах, відеограмах і всіх їхніх примірниках, що розповсюджуються серед публіки на законних підставах, або їхніх упаковках можуть використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з таких елементів: латинська літера «P», обведена колом; імена (назви) осіб, які мають щодо цих фонограм (відеограм) суміжні права; рік першої публікації фонограми (відеограми). За відсутності доказів іншого, виконавцем, виробником фонограми чи відеограми вважаються особи, імена (назви) яких зазначені на фонограмі, відеограмі та їхніх примірниках або на їхній упаковці.

Виконавцеві твору належать такі особисті немайнові права: а) вимагати визнання того, що він є виконавцем твору; б) вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо); в) вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню,

спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виробник фонограми та виробник відеограми має право: зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми). Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

До майнових прав, властивих всім суб'єктам суміжних прав (згідно із ст. 452 Цивільного кодексу України), належать: - право на використання об'єкта суміжних прав; - виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав; - право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання; - інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Зміст поняття «використання об'єкта суміжних прав» відображений у статтях 453-455 Цивільного кодексу України. Використанням виконання є: 1) доведення виконання до відома публіки під час його здійснення; 2) записування (фіксування) виконання під час його здійснення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та передачі виконання за допомогою технічних засобів; 3) пряме чи опосередковане відтворення запису виконання будь-яким способом та у будь-якій формі; 4) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника запису виконання; 5) оренда оригіналу чи примірника запису виконання; 6) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до записаного виконання з місця та в час, обраних нею; 7) інші дії, встановлені законом.

Використанням фонограми, відеограми є: 1) пряме або опосередковане відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі відеограми, фонограми; 2) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника фонограми, відеограми; 3) оренда оригіналу чи примірника фонограми, відеограми; 4) забезпечення

засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до фонограми, відеограми з місця та в час, обраних нею; 5) інші дії, встановлені законом.

Використанням передачі (програми) організації мовлення є: 1) здійснення (трансляція, ретрансляція) передачі (програми) організації мовлення; 2) записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів; 3) відтворення запису передачі (програми) організації мовлення; 4) представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату; 5) інші дії, встановлені законом.

Порівняно із авторськими правами, суміжні права мають значно коротший строк правової охорони. Згідно зі ст. 456 Цивільного кодексу України, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав спливає: - на виконання – через п'ятдесят років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком здійснення першого запису виконання, а за відсутності такого запису – з 1 січня року, наступного за роком здійснення виконання; - на фонограму, відеограму – через п'ятдесят років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком її опублікування, а за відсутності такого опублікування протягом п'ятдесяти років від дати її вироблення – з 1 січня року, наступного за роком вироблення фонограми, відеограми; - на передачу (програму) організації мовлення – через п'ятдесят років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком її першого здійснення. Законом в окремих випадках можуть встановлюватися інші (однак не коротші за вказані у міжнародних договорах) строки чинності суміжних прав.

5. Чинний Закон чітко й однозначно допускає можливість відчуження авторських прав як самим автором, так і його правонаступниками. Стаття 31 Закону містить припис, за яким майнові права автора повністю чи частково можуть бути передані (відступлені) автором або іншою особою, що має авторське право, іншій особі. Це може бути передусім купівля-продаж, дарування, обмін та інші способи відчуження в межах закону. Мова йде лише

про майнові права, адже особисті немайнові права будь-якому відчуженню не підлягають.

За **авторським договором** автор передає або зобов'язується створити і в установленій договором строк передати свій твір замовнику для використання обумовленим договором способом, а замовник зобов'язується здійснити або почати використання твору.

ЦК України (ст. 1107) визначає невичерпний перелік видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 1) ліцензійний договір;
- 2) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 4) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Сторонами авторського договору можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Авторами об'єктів інтелектуальної власності — творів науки, літератури і мистецтва, винаходів та інших об'єктів патентного права можуть бути неповнолітні особи віком від 14 до 18 років. Такі особи можуть самостійно реалізувати весь комплекс авторських або патентних прав, починаючи від оформлення прав на відповідні об'єкти, укладення авторських договорів та договорів на створення й використання об'єктів промислової власності. Неповнолітні особи мають право на авторську винагороду, а також винагороду за використання об'єктів патентного права і право розпоряджатися ними.

Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності мають укладатися у письмовій формі. Законом не передбачене їх обов'язкове нотаріальне посвідчення, хоча це може бути здійснено за домовленістю сторін.

ЦК України у ст. 1114 визначив, що ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про створення за замовленням і

використання об'єкта права інтелектуальної власності та договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація є добровільною і здійснюється на вимогу сторін договору в порядку, встановленому законом. Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права.

Водночас за цим Кодексом підлягає державній реєстрації факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які є чинними після їх державної реєстрації.

Особливість авторських договорів полягає в тому, що предметом таких договорів є твори науки, літератури й мистецтва. Очевидно, поняттям «авторський договір» мають опосередковуватися і цивільно-правові відносини, що складаються у процесі виконання творів, виробництва фонограм, відеограм та програм мовлення.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» авторським договорам присвячує 4 статті. Передача прав на використання твору іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиключного права на використання твору. За авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові. Стаття 33 присвячена укладанню та змісту авторського договору.

Авторські договори - це консенсуальні правочини, що носять взаємний характер і є сплатними. В даний час панує думка, за якою авторські договори за своєю юридичною природою є цивільно-правовими. Тому норми цивільного права, що стосуються договірних відносин, поширюються також і на авторські договори. Серед цивільно-правових договорів авторські договори складають окрему самостійну групу.

Закон про авторське право не передбачає існування спеціальних типових авторських договорів. За радянських часів такі договори мали силу підзаконних актів. Принцип свободи договорів витіснив типові авторські договори, але Закон допускає існування примірних авторських договорів. Ст.1111 ЦК передбачає використання типових договорів, затверджених уповноваженим відомством або творчими спілками.